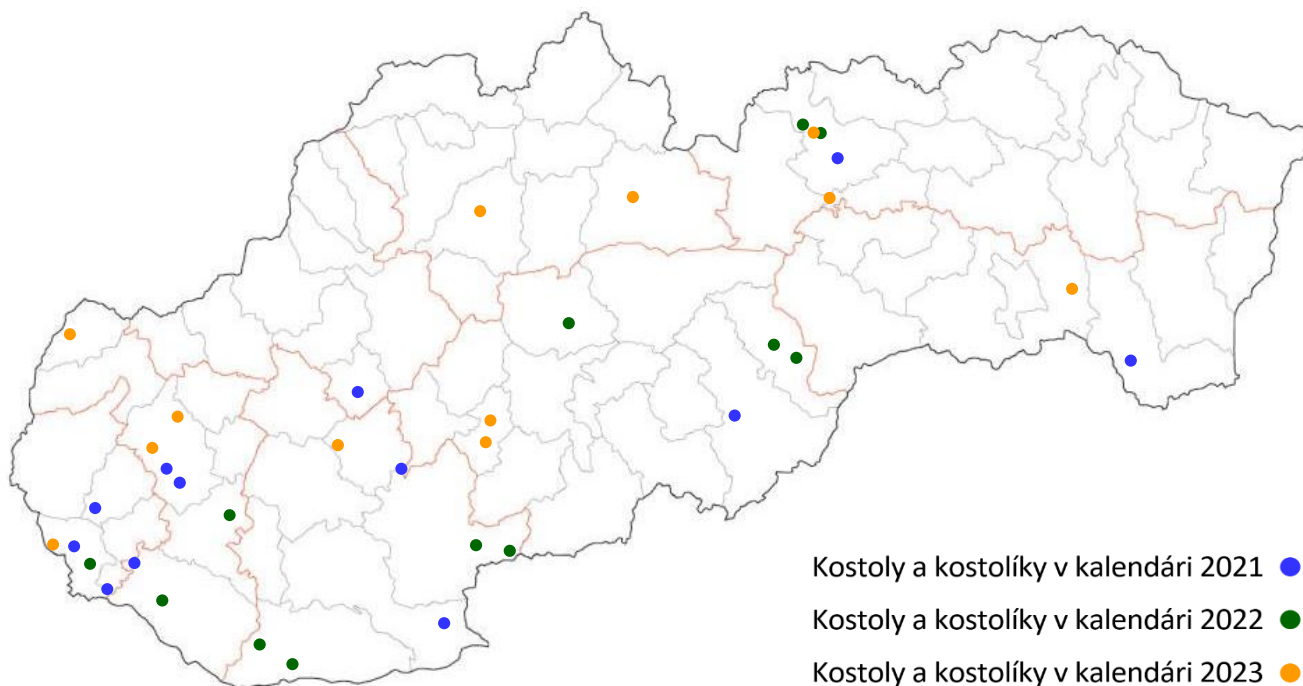

Kostol sv. Martina, Martin

MMXXIII

Kostoly a kostolíky v kalendároch 2021 – 2023

Stredoveké kostoly a kostolíky na území dnešného Slovenska hovoria o vnímaní sveta, o viere a o fortieli ľudí a generácií pred nami. Tiež dokumentujú fakt, že naši predkovia boli od stredoveku integrálnou súčasťou európskeho duchovného i politického západu.

Aj dnes, po mnohých stáročiach, obdivujeme krásu týchto chrámov.

V roku Pána 2023 nám v kalendári dvanásť fotografií približovalo novú tému kalendára: detaily, prvky alebo súčasti stredovekých kostolov. Zdá sa nám, že ich „dôverne“ poznáme, ale nie vždy vieme, čo znamenajú, na čo slúžia. Alebo, ako mi niektorí naopak povedali, že si ich nikdy poriadne nevšimli.

V stredovekom kalendári, ako mu rád hovorím, nám môžu byť pri spoznávaní detailov a prvkov chrámov malou pomôckou informácie o chráme, životopis svätca, ktorému je zasvätený, či jeho príslušný sviatok v kalendári, ako i opis odfotohrovaného detailu na internete. Možno v nás prebudia túžbu dozvedieť sa a objavovať viac.

Nová téma stredovekého kalendára 2023 odráža i vývoj mojich textov, ktoré som písal. Od kratších, zameraných iba na centrálny obrázok, až po dlhšie texty popisujúce okolie chrámu, chrám samotný, detail centrálného obrázku až po moju reflexiu diania v súčasnosti.

Z iného uhla pohľadu

V dejinách ľudstva sú obdobia rozvoja, stagnácie i úpadku či deštrukcie. To sa týka i chrámov.

Vďaka rozhovorom s priateľmi a odborníkmi premýšľam o tom, že v súčasnosti prežívame skôr obdobie rozvoja a reštaurovania starobylých stredovekých chrámov. Po deštrukčnom období prvej a druhej svetovej vojny nasledovalo obdobie komunizmu, kedy sa, až na malé výnimky, mnohé kostoly a kostolíky zanedbávali a tie chátrali. Niektoré miestni opravovali svojpomocne, neodborne, aj s trvalými následkami... V prvých rokoch spoločenských a politických zmien po roku 1989 neraz vyhralo nadšenie, rýchle, lacné riešenie a amatérskosť nad trpezlivým výskumom a profesionálnou starostlivosťou...

V súčasnosti sa rekonštrukcie mnohých kostolov a kostolíkov vykonávajú v medziach možného vzhľadom na ľudské kapacity pamiatkárov i reštaurátorov, financií i porozumenia veriacich a kňazov. Za daných podmienok je reštaurácia stredovekého chrámu záležitosťou niekedy až desaťročí...

Som však presvedčený, že napriek všetkým uvedeným limitom máme v súčasnosti jedinečnú príležitosť navštevovať a vidieť kostoly v takej podobe, ako ich generácie pred nami nevideli, alebo v stave, ako ich vôbec prvý raz vidíme my...

Preto si dovoľm malú reklamu – ak máte záujem vidieť málo videné či nevidené, naplánujte si svoju objavnú cestu stredovekými kostolíkmi. Známe skvelé webové portály www.apsida.sk, www.gotickacesta.sk alebo vynikajúci maxibedeker tímu Petra Kresánka *Slovensko – ilustrovaná encyklopédia pamiatok* www.simplicissimus.sk, nám ponúkajú miesta a kostoly, ktoré sú skutočnými pokladmi, a niekedy i kontakty na tých, ktorí Vám ich otvoria. Moja skúsenosť je, že úplná väčšina miestnych sú skvelí a ochotní ľudia.

Možno Vám pri tom pomôže i dvanásť tipov z kalendára stredovekých kostolov a kostolíkov z roku 2023 s premýšľaním o nich a detailov v nich.

Prajem nám všetkým dobré a objavné chvíle v každom dni, ktorý prežívame.

Svätostánok v Kostole sv. Alžbety vdovy, Dravce, okres Levoča

Mihotajúce sa svetielko vo svätyni chrámu nám označuje svätostánok, sanktuárium. Uchováva sa v ňom nádoba, cibórium, s hostiami, ktoré boli premenené, konsekrované počas liturgie.

Ak načrieme hlbšie do histórie, zmienku o svätyni, svätostánku, nachádzame v židovskej Tóre, keď v dvadsiatej piatej kapitole a ôsmom verši knihy [Exodus](#) hovorí Jahve Mojžišovi: „Postavia mi svätýňu a budem bývať uprostred nich.“

V dejinách kresťanskej tradície sa chlieb zo spoločného slávenia liturgie v ranokresťanskom období uchovával doma, v priestoroch, kde sa stretávali veriaci a spoločne slávil eucharistiu. Keď sa skončilo prenasledovanie kresťanov, eucharistia, chlieb vďakyvzdania, sa postupne presunul do chrámov. Vo svätostánku, na dôstojnom a bezpečnom mieste. Neskôr bol premenený chlieb z liturgie umiestnený vo vedľajších priestoroch chrámov. V rannom stredoveku sa začali hostie ukladať aj do schránok na oltári alebo nadeň. A taktiež vo výklenkoch v stene presbytéria.

V stredovekých chrámoch na území dnešného Slovenska sú dodnes zachované svätostánky zabudované v stenách okolo hlavného oltára. Väčšinou bývajú na takzvanej evanjeliovej strane, čiže z pohľadu veriaceho vľavo. V kostole v Dravciach sa nachádza napravo. Menší výklenok v stene chránený tepanou železnou mriežkou je v draveckom kostole i vo východnej stene, za oltárom, ale je prázdny.

Vývoj priestoru uchovávaného posvätených hostií mal svoj ďalší vývoj. Bezprostredný priestor okolo svätostánku bol v tvare štíhlejšej vežičky, [pastofória](#), murovaného alebo maľovaného. Interiér svätostánku bol zdobený rôznymi materiálmi.

Účastníci koncilu v severoitalskom Tridente, taliansky Trento (1545 – 1563) sa uzniesol, že vo sviatosti oltárnej je neprestajne prítomný Kristus. Dôstojným miestom jeho prítomnosti sa stala schránka, tabernákulum, v centre chrámu, na hlavnom oltári väčšiny katolíckych chrámov.

Blikotajúce svetielko nenájdeme vo všetkých kresťanských chrámoch a to predovšetkým v chrámoch protestantských cirkví. Prítomnosť Ježiša v oltárnom chlebe či víne uznávajú iba počas liturgie. Mimo nej je to obyčajný chlieb a víno. Preto v protestantských chrámoch „večné svetlo“ nevidíme.

To, čo je pre spoločenstvá veriace v Krista spoločné, je prítomnosť Boha medzi nami i dnes.

Požehnaný Rok Pána 2023 v zdraví a pokoji prajem nám všetkým.

Február 2023

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----

Oporný drevený stĺp v Kostole sv. Uršule, Výborná, okres Kežmarok

Na Spiši sú zo dve desiatky gotických dvojloďových kostolov či kostolíkov. Keď sa v nich postavíme pod chór v osi chrámu, hlavný oltár poriadne neuvidíme. Dôvod je prostý: vo výhlade nám bude stáť kamenný pilier, ktorý je spojený s klenbou lode kostola. Spolu s ním klenbu zabezpečujú nielen vnútorné, ale i vonkajšie oporné piliere. Tvoria kompaktný systém slúžiaci na to, aby stavba pevne stála.

V kostolíku svätej Uršule vo Výbornej z prvej polovice 14. storočia nám vnútorné, nosné stĺpy z čias renesancie až toľko vo výhlade prekážať nebudú. Napriek tomu mnohým z nás nespočinie pohľad na oltári. Dva pevné drevené stĺpy z tvrdého dreva tisu, ktoré podopierajú drevený strop z druhej polovice 16. storočia, upútajú našu pozornosť vďaka svojej farebnosti, ako i špirálovitému tvaru.

Dnes už popraskané staré kmene stromu vyrezané do tvaru veľkej skrutky v striedavom rytme sýtych farieb už štyristopäťdesiat rokov podopierajú renesančný strop, ktorý pozostáva zo štyridsiatich ôsmich farebných polí plných rozmanitých tvarov a štylizovaných kvetov. Každé stropné pole je iné; je to skvostné dielo renesančného majstra.

Pod kazetovým stropom je po celej jeho dĺžke osadený drevený trám. Zospodu ho podopierajú dva stĺpy a spolu držia maľovanú drevenú nádheru, aby sme ju mohli obdivovať v celej kráse.

Očarujúci renesančný rozkvitnutý strop s priečnym trámom a dvoma špirálovitými, [tordovanými](#) drevenými stĺpmi v kostolíku vo Výbornej je jediná takáto doposiaľ zachovaná stropná konštrukcia na dnešnom území Slovenska.

Ak chce niekto vidieť, ako asi mohli vyzeráť kostoly v čase románskom či gotickom, vo Výbornej má výbornú príležitosť. Len tie stropy boli jednoduchšie.

Na Horný Spiš sa oplatí prísť. Pozývam nielen ja, ale aj pani starostka [obce Výborná](#). Rada vás privíta vo „svojej“ obci a v nádherne zreštaurovanom Kostole svätej Uršule. Keď budete v chráme, dotknite sa krásneho renesančného stĺpa. Zážitok bude úplný.

P.S.:

O kostole vo Výbornej si môžete prečítať aj tu: <https://bit.ly/Kalendar-01-2022>.

Marec 2023

1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 0 | 1 | 1 | 1 | 1 | 1 | 1 | 1 | 1 | 1 | 1 | 1 | 1 | 2 | 2 | 2 | 2 | 2 | 2 | 2 | 2 | 2 | 2 | 3 | 3
1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 0 | 1

Konsekračný kríž v Kostole Sv. kríža, pôvodne Panny Márie, Devín, okres Bratislava IV.

V nedávno reštaurovanej severnej kaplnke chrámu v Devíne ma zaujal maľovaný kríž na stene. Bol výrazný, aj keď z neho polovica chýbala. Jeho neúplnosť, nejednoznačnosť ma upútala. Mal svoje tajomstvo. V mysli som si začal predstavovať, ako by mohla vyzeráť tá druhá časť, aj keď odpoveď som videl neďaleko, pri ďalšom kríži na stene. Hneď nato sa začala hlásiť otázka, ako k tomu prišlo, že polovica kríža chýba...

Na posviacku chrámu, bez ktorej nebolo možné využívať tento priestor na liturgické účely, poukazujú konsekračné kríže. Z posvätenia, po latinsky consecratio, je odvodené pomenovanie kríža na stene kostola. V rámci posviacky sa ustanovuje jeho patrocínium. Je to zasvätenie konkrétnemu svätcovi alebo niektorej udalosti z dejín spásy, kresťanskému symbolu či niektorému z Božích mien, po latinsky dedicatio.

Stavba chrámu bola a je pre komunitu vždy veľká vec, na ktorej sa spolupodieľalo viacero aktérov. Posviacka Božieho domu je vyvrcholením tohto úsilia, uvedenie do života komunity, spoločenstva. Posvätenie, posviacka kostola má svoje pravidlá, ktoré sa tvorili stáročia.

V prvotnej cirkvi kresťania nemali vlastné priestory na slávenie liturgie. Nemohli mať. Po [Milánskom edikte](#)¹ (313 po Kr.) sa situácia obrátila v prospech kresťanov. Už v roku 315 bol vysvätený chrám v Týre a v roku 335 [Chrám Božieho hrobu](#)² v Jeruzaleme. Zo štvrtého storočia pochádzajú aj informácie o tom, že eucharistická slávnosť mala centrálny význam pri posvätení kostola, a tiež, že súčasťou posviacky kostola bolo pomazanie oltára posvätným olejom, [krizmou](#)³.

V súčasnosti sa [posviacka](#)⁴ začína príchodom sprievodu veriacich spolu s biskupom pred kostol. Pred vchodom odovzdajú zástupcovia stavbárov dokončenú stavbu s dokladmi a kľúče od kostola biskupovi. Nimi otvorí kostol kňaz, ktorému je zverená pastoračná služba o obec a kostol. Do novootvoreného kostola sa najprv prinesie kríž, za ním vojde biskup a potom slávnostný sprievod. Po modlitbách a liturgických čítaniach biskup pomaže oltárnu dosku, menzu, krizmou v jej strede a v rohoch, niekedy i celú. Obrad pokračuje pomazaním stien chrámu krizmou, čo znamená, že celý kostol je zasvätený kresťanskej bohoslužbe. Pomazávajú sa vopred vyhotovené kríže na stenách chrámu. Kedysi ich bolo dvanásť ako apoštolov alebo [brán nebeského Jeruzalema](#)⁵. Po Druhom vatikánskom koncile (1962 – 1965) sú bežné kríže štyri, najčastejšie z ušľachtilého kameňa alebo kovu. Po týchto obradoch pokračuje liturgická slávnosť okiadaním chrámu kadidlom, pokrytím oltárnej dosky a rozsvietením svetiel. Nasleduje eucharistická bohoslužba.

V stredovekých chrámoch sa často stretávame s bielymi miestami alebo maľbami, ktoré sú nedokončené alebo ktorým chýba pokračovanie. Aj mi to je ľúto, aj mám takéto obrazy rád. Skrývajú tajomstvo. Tieto fragmenty poskytujú priestor na premýšľanie. Nielen nad tým, čo tam nie je, ale i nad tým, aké zraniteľné sú výsledky nášho snaženia a aké krehké je naše ľudské navždy a naveky.

Je dobré dopriať si čas, zastaviť sa a premýšľať. Pri rieke, v lese, v tichu večer doma... alebo aj v kostole. Napríklad sa zahľadieť na neúplný či nedomaľovaný kríž na stene chrámu alebo na fragmenty stredovekých fresiek.

Prajem nám všetkým premýšľavý a tvorivý pôst roku Pána 2023.

Apríl 2023

1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 | 11 | 12 | 13 | 14 | 15 | 16 | 17 | 18 | 19 | 20 | 21 | 22 | 23 | 24 | 25 | 26 | 27 | 28 | 29 | 30

Svorník s motívom Božieho baránka v Kostole sv. Martina, Martin

Niektorí z nás radi sledujú línie a ich prechádzanie jednu cez druhú. Pochádzam z roviny, ktorá končí v „nekonečne“, tam, kde sa stretáva s nebeskou klenbou. Uprostred lesa sa mi páči sledovať vrcholce stromov, ktoré sa snažia preplieť do nebies. V gotickom kostole ma očarujú kamenné rebrá, ktoré vedú môj pohľad na samý vrch chrámu. Na najvyšší bod v klenbe, kde sa všetky gotické línie spájajú. Na svorník.

Svorník má rozhodujúcu úlohu – zabezpečuje statiku gotickej klenby, ktorá je výsledkom komplikovanej rovnováhy síl medzi tlakom a protitlakom. Vložením záverového kameňa, teda svorníka správnej hmotnosti medzi rebrá klenby stredovekí stavbári tieto, akoby, kamenné vystreté ruky prepojili a uzavreli klenbu. Týmto úkonom sa zmenili pomery síl tlakov klenby a stien stavby. Váha svorníkového kameňa vzpružila rebrá chrámu, ktoré „padajúcim“ múrom chrámu vytvorili potrebný protitlak a stavba nadobudla stabilitu. Je to veľmi jednoduché, pevné, ale súčasne veľmi krehké riešenie. Celé dielo stojí „len“ na vzájomnej opore správne uložených kameňov.

Malé repetitívum, zopakovanie: svorník, statický stred klenby potrebuje podporu rebier, ktoré sa k nemu z rôznych strán zbíhajú. Len vďaka nim môže byť na vrchole klenby. Naopak, ak by rebrá klenbového oblúku nemali oporný bod na vrchole v svorníku, boli iba kúskami opracovaných kameňov, ktoré by nemalo čo držať spolu. A bez svorníka a rebier by sa kamene výplne klenby, položené jeden vedľa druhého, nemali o čo oprieť. Každá časť gotického systému má svoju úlohu, ktorú musí vykonať naplno. Pritom sa musí spoliehať na susedov a susedky, že budú konať tak isto. Jedna časť podmieňuje a potrebuje tú druhú.

Ešte jeden dôležitý detail – pre bežného pozorovateľa je to na prvý pohľad nepostrehnuteľné, ale svorník je organicky prepojený cez rebrá klenby s vonkajším oporným systémom chrámu. Tento „detail“ patrí medzi základné objavy gotiky, ktorá si začala podmaňovať Európu v polovici 12. storočia.

Jedným z pragmatických účelov svorníka bývalo aj zakrytie stavebne komplikovaného a občas nedokonalého priesečníka klenbových rebier, ktoré sa na vrchole klenby zbíhali z viacerých strán. Bol to praktický a elegantný spôsob, ako zakryť nepresnosti tejto časti klenby chrámu.

Priestor plochy svorníka býval využitý tak, aby bol nástrojom sprostredkovania vieroučných posolstiev.

Do určitej miery by sme mohli povedať, že tieto nosiče informácií využívali ľudia pred niekoľkými stáročiami podobne, ako my dnes využívame centrálnu pozíciu zaujímavej lokality – v novinách, na billboardoch, na internete...

Ľudia obdobia, ktorému my hovoríme stredovek, neboli iní než sme my.

Prekryté miesto prelínania rebier klenby bolo pre ľudí výhodným priestorom na podávanie dôležitých informácií. Na ploche svorníka boli veľmi často znázorňovaní najdôležitejší biblickí aktéri. Zobrazovali svätých, na ochranu ktorých sa veriaci spoliehali a dúfali, že ich vypočujú. Plochy svorníkov sú vyplnené aj rôznymi znázorneniami zvierat. Jedným z príkladov je Veľkonočný baránok na svorníku v kostole svätého Martina v meste Martin. Podobne ako zvieracie, majú i rastlinné motívy svoj význam a poslanie. Ich symbolika je však pre úplnú väčšinu z nás dnes ťažko zrozumiteľná. Ak by sme ju chceli pochopiť, musíme ju krok po kroku opäť objavovať a študovať.

A samozrejme, „reklamná plocha“ svorníkov bola zaujímavá aj pre donorov stavby chrámu. Niektorí konali nezištne, iní z vďačnosti a časť dôležito pre seba, zanechali na jednom z najviditeľnejších miest v chráme aj správu o sebe – pečať erbu rodu. Svorník zohráva v konštrukcii gotického chrámu kľúčovú úlohu. Francúzsky "clé de voûte", anglicky "keystone" je pomenovanie pre svorník ako kľúčový kameň. Teraz v období Veľkej noci mi to pripomína text starovekého [žalmu](#) (verš 20): „Kameň, čo staviteľa zavrholi, stal sa kameňom uholným“. Staroveký autor, neviem, či z odpozorovanej, alebo vlastnej skúsenosti dáva na známosť, že pokiaľ život človeka, či akákoľvek stavba nemá dobrý základ, základný kameň, z ktorého život či stavba vychádza, tak bude nestabilný a slabý.

V prenesenom význame slova by mohol byť takýmto „uholným kameňom“ aj svorník. Avšak z opačnej strany stavby, či existencie. Svorník, kameň stavbu spája a zabezpečuje jej stabilitu. Je tým, kto vyžaduje a potrebuje „svornosť“. Bez nej je stavba nestabilná a zrúti sa.

Prajem všetkým požehnanú Veľkú noc roku Pána 2023.

Aby naše krehké životy mali spoľahlivú oporu a boli sme pripravení žiť v svornosti.

Kruhové okno v Kostole Všetkých svätých, Dechtice, okres Trnava

V období stavby dechtického chrámu bolo hlavnou úlohou malého kruhového okna v apside zabezpečiť svetlo v interiéri. Vetrание či výhľad, ako je to dnes, neboli témou dňa. Okno bolo otvorom v hrubej, z tehál vystavanej stene apsidy, ktorá niesla váhu klenby a strechu.

Dnes vďaka výskumom za ostatných zhruba pätnásť rokov vieme, že veľkosť východného okna apsidy je pôvodná, tak ako i jeho bezprostredné okolie. V malom okennom priestore bol pravdepodobne vložený olovený rám, ktorý držal sklenený kruh okna. Taký veľký priemer skleneného okna, okolo desať palcov, dnes dvadsaťpäť centimetrov v jednom kuse, rozhodne nebol v našich zemepisných šírkach samozrejmosťou.

Spomenutiahodnou zaujímavosťou je i to, že okno kruhového tvaru so špaletou v apside Kostola Všetkých svätých na úpätí Malých Karpát v Dechticiach patrí spolu s južným portálom medzi zaujímavé pôvodné románske prvky dnešného kostola resp. rotundy, ktoré prepájajú exteriér s interiérom. Ten je prekvapujúco kruhového obvodu vo forme rotundy s viacerými zachovanými neskororománskymi freskami.

Pri prechádzke krajinou nám románske a gotické chrámy pomáhajú s orientáciou v teréne. Úplná väčšina stredovekých chrámov má orientáciu východ – západ, portál, vchod do kostola, bol v južnej stene chrámu. Apsida a poloha okna v ňom ukazovala miesto východu slnka v čase kladenja jeho základov. Nedopátral som sa, v ktorý deň roka bol položený základný kameň, ale spolieham sa na vtedajší úzus, že to bol bod, kde sa na svitaní v deň začiatku stavby prvý raz ukázalo slnko. V Dechticiach na sviatok Všetkých svätých. Svetlo vychádzajúceho slnka, symbol nádeje a vzkrieseného Krista, v stredovekom chráme osvetľovalo obetný stôl, menzu, za ktorým stál kňaz slúžiaci bohoslužbu, obrátený smerom na východ, teda chrbtom k modliacim sa ľuďom.

Apsida, svätyňa, by bol veľmi tmavý priestor, ak by bolo okrúhle okno iba valcovitým objektom v stene. Aby staviteľia chrámu zväčšili svetelnosť maličkého východného okna v stene apsidy, hrubej asi trištvrte metra, vizuálne ho zväčšili špaletou. Teda tak, že rozšírením vonkajšieho priemeru okna zvonka i zvnútra vznikla šikmá plocha okna, špaleta, ktorá prepúšťa viac svetla do vnútra priestoru apsidy.

Sklenené plochy okien či balkónov našich bytov i domov sú pre nás samozrejmosťou. Funkciou okien dnes je nielen priestor presvetliť ako pred vyše osemdesiatimi rokmi, ale i vetrať a poskytnúť výhľad.

Múdrosť majstrov románskych chrámov je vítaná i dnes. Obrusovať hrany, dávať priestor svetlu, nechať pôsobiť Ducha Svätého. Aby sme, podobne ako v biblickom príbehu Turíc, vďaka Duchu viacej videli a rozumeli, ako konať múdro a spravodlivo.

Jún 2023

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----

Svätyňa Kostolíka sv. Margity Antiochijskej, Kopčany, okres Skalica

Chvála provinčnosti, dôležitosť periferie

Scéna malého kostola s lipou na lúke medzi [Kopčanmi](#) a riekou Moravou na Záhorí je pomerne známa. Kostolík, ktorý domáci volajú s láskou „naša Markétka“, patrí medzi objekty, ktorými radi dokumentujeme, že *malé je krásne*. A aj naši siedmci majú jeho fotografiu v zimnom šate v učebnici dejepisu. Dnes vieme, že stavba pochádza z čias [Veľkej Moravy](#), ale archeologické výskumy to potvrdili iba nedávno, pred dvadsiatimi rokmi. Pár rokov predtým, ešte v roku 1994, bola táto kaplnka kdesi na kraji mapy pokladaná za dielo z čias baroka...

Prísť suchou nohou do chrámu v čase jeho vzniku bolo náročné. Morava netiekla v jednom koryte, ako dnes. Mala viac ramien, meandrov, hektáre a kilometre štvorcové močarín. Miesta, kde ľudia mohli žiť svoj každodenný život, museli byť na pahorkoch, kam voda nedosiahla.

Kopčiansky kostolík vyrástol na vyvýšenom mieste v údolnej nive rieky Moravy, ktorej pomalý tok tečie vo svojej poslednej fáze takmer vodorovne. Na zhruba osemdesiatkilometrovom úseku od sútoku s riekou Dyje po sútok s Dunajom bol pred reguláciou rieky výškový rozdiel iba dvanásť metrov... Morava do začiatku päťdesiatych rokov dvadsiateho storočia meandrovala, formovala krajinu a prinášala jej živiny.

Predpokladáme, že na najvyššom bode jednej z vyvýšení, ktorá sa tvorila tisícročia ako výsledok nevedomej spolupráce jednotlivých častí prírody – vody, piesku, vetra –, naši predkovia niekedy v druhej polovici deviateho storočia postavili chrám z kameňa. Jednoduchý, ale pevný, neveľký, približne ako dnes malý dvojizbový byt.

V ňom sa nachádza malé [presbytérium](#), svätyňa, zriedka používame i pomenovanie kňazište. Je centrom diania v chráme. Jeho forma i pomenovanie sa v priebehu dejín menili, avšak jeho účel bol stále rovnaký – je to priestor pre službu kňaza, osobu zasvätenú na sprítomnenie Kristovej obety na obetnom stole, oltári a na slávu Boha. V Kopčanoch v tvare [nepravidelného štvoruholníka](#), orientovaného na východ, ako väčšina stredovekých chrámov, mierne vychýlené na sever. V stenách svätyne sú dve okná, jedno vo východnej stene a druhé v južnej.

Umenovedci objavili, že niekoľko úsekov omietky severnej steny naniesli ešte [veľkomoravskí murári](#), ktorí „*omietali veľmi na tenko. Aj to bol dôvod, že sa tá omietka dlho nezachovala. Mala zhruba do centimetra hrúbky. Museli si nakopať, ručne miešali, nanosiť si vápno, čiže veľmi s omietkou šetrili.*“

Chrám svätej Margity Antiochijskej sa nachádzal na východnom okraji centra Veľkej Moravy, Mikulčíc. Je to jediný stojaci chrám, ktorý sa nám z tohto obdobia zachoval. Dnes je to jeden z najzápadnejších kostolov na Slovensku, na kraji mapy, na periférii. Z centra na perifériu. A naopak. Vďaka premýšľavým a múdrym ľuďom sa však po vyše jedenástich storočiach dostal do centra pozornosti a záujmu.

Nemusíme byť uprostred diania, aby sme boli dôležití, aby mal náš život zmysel. Spoznať, objaviť to, čím sme, ako môžeme osloviť druhých a pomôcť im, to si vyžaduje našu námahu a schopnosť načúvať, čo je v nás, na čo máme, čo nám hovoria ľudia navôkol.

Je to naša veľká zodpovednosť, čo so svojím životom urobíme, ako ovplyvníme a čo prinesieme nášmu malému svetu, v ktorom žijeme. A je to jedno, či v centre alebo na periférii.

Veža Kostola Reformovanej kresťanskej cirkvi, Svinica, okres Košice-okolie

Počas cesty z Košíc na Dargovský priesmyk je už zďaleka vidieť vežu kostola v [Svinici](#). Túto scenériu [kostola](#), ktorého počiatky siahajú do polovice 12. storočia, mám veľmi rád. Kráčajúc nahor k starému chrámu každým schodom vo mne rastie túžba nahliadnuť za múrik a vnímať chrám vcelku. Po otvorení bránky ma očarí impozantnosť veže. Je minimálne dvakrát vyššia ako hrebeň strechy kostola. Oporné piliere dodávajú veži zvláštnosť a pocit stability. Tá je potrebná, lebo sa šplhá až do výšky piateho poschodia. Keď stojím pod ňou a pozerám nahor, vnímam, aký som maličký...

V dvanástom storočí vyrástol na okraji [bývalej dediny](#), na návrší, prvý jednolodový chrám. V priebehu storočí menil svoju veľkosť i podobu. Tá dnešná pochádza z 15. a 16. storočia. V interiéri si vyžadujú pozornosť pozostatky nádherných fresiek v troch radoch nad sebou, ktorých nosnou témou je Posledný súd. Predpokladá sa, že fresky boli na celej ploche pôvodných románskych stien chrámu. To musela byť nádhera! Dnes môžeme obdivovať iba zlomok z nich. Rozhodne patria medzi jedny z najvzácnejších italizujúcich [fresiek](#) zo 14. storočia na našom území.

V [presbytériu](#) upúta [svorník](#) s nezvyčajným symbolom svine, časť erbu pánov zo [Svinice](#), ktorí boli jednou z vetiev starého rodu [Abovcov](#). Zo zemepanskej [empory](#), ktorá je na prvom poschodí prepojená s vežou, si môžeme chrám prehliadnuť. A pokračovať do veže.

Veže ľudia stavali oddávna. Jeden z najstarších príbehov stavby veže, zikkuratu v starovekom Babylone, nám približuje kniha [Genesis](#). Chrámy kresťanov v prvých storočiach, keď ich už stavať mohli, nezdobili veže. Prvé [campanilly](#), samostatne stojace veže, zvonice, sa objavujú v šiestom storočí na Apeninskom polostrove. Od siedmeho storočia sa v inom náboženskom prostredí, v islame, začínajú pri mešitách stavať štíhle veže, [minarety](#), z ktorých muezíni dodnes päťkrát denne vyzývajú k modlitbe. Na severozápade Európy, v Írsku, sa zhruba od 9. do 12. storočia pri chrámoch stavali kruhové veže, [cloigthithe](#). Ich strohosť a prísnosť, či v lesnom údolí alebo uprostred vodnej plochy, lákajú k návšteve. Aj s výhľadom do ďaleka.

Až v románskom období, od 11. storočia začína byť veža bežnou súčasťou kostola v Európe a stáva sa neodmysliteľnou súčasťou siluety európskych miest. Dodnes.

Veže kostolov sú rozličného tvaru, priemeru, výšky, ako súčasť chrámu, alebo samostatne stojace. Ukončenie veží má taktiež podoby od výmyslu sveta – klasické strechy, ihlany, cibule, skrutky,...

Mnohé kostolné veže gotických katedrál a kostolov dostavali až v 19. storočí. To je prípad aj najvyššej kostolnej veže na svete, [mestského kostola v Ulme](#), v nemeckom Württembersku. Jej výška dosahuje viac ako 161 metrov a dokončili ju v roku 1890. Prekonala dovedy najvyššiu vežu [katedrály v Kolíne nad Rýnom](#) z roku 1880 s vyše 157 metrami. [Katedrála sv. Víta v Prahe](#) má výšku hlavnej južnej veže 96 a pol metra a dokončili ju až v roku 1929.

Kostolná veža mala v stredovekých mestách viacero funkcií. Nám v súčasnosti asi ako prvé napadne, že bola zvonnicou. Zvon oznamoval omšu, čas modlitby, úmrtie človeka, búrku... Zároveň mohla byť pozorovateľňou pre miestneho strážnika alebo vojakov, ktorých úlohou bolo hlásiť nebezpečenstvo požiaru alebo cudzích vojsk. Dnes na dostupné kostolné veže stúpajú výhľadu chvilí turisti. Nezanedbateľnou funkciou bola jej reprezentatívnosť. Mestá, bohaté obce, spočiatku i niektoré mníšske rády niekedy radi stavali povšimnutiahodné veže, aby ukázali, čo si môžu dovoliť.

Toto však nie je prípad vysokej kostolnej veže vo Svinici. V 16. storočí bol okolo kostola postavený obranný múr. Veža bola nadstavaná do dnešnej výšky a upravená na obranu v súvislosti s tureckým nebezpečenstvom.

Vždy obdivujem prácu ľudí vo výškach, výšky nemusím. Ale pohľad z výšky a nadhľad ma veľmi láka. Preto sa vždy premôžem a vyberiem sa smerom nahor. Na najvyššom poschodí svinickej veže som bol niekoľkokrát, naposledy pred štrnástimi rokmi. Zakaždým to stálo za to. Vidieť, čo všetko sa nachádza vo veži, nazrieť medzi kostolnú klenbu a strechu, vidieť celú drevenú konštrukciu krovu. Strechy i veže. Rebríky mali vtedy už svoje roky a raz sa mi medzi tretím a štvrtým poschodím zlomila priečka pod nohou... Keď som na najvyššom poschodí rozdýchal zážitok z rebríka, jedna z myšlienok na stredovekých stavbárov, zvonárov, ale i vojakov bola, ako často sa to stalo aj im?... Ďalej som skúmal, čo mohli obrancovia obce i veže cez úzku štrbinu v stene vidieť. Aj keď v stredoveku stromy „Na hore“, na „Várhegy“ neboli, cez zorný uhol štrbinu vo veži nevideli veľa, dobrý výhľad nemali...

Pohľad zo susedných okien najvyššieho poschodia veže kostola bol odmenou: Svinica obkolesená bukovými a dubovými lesmi Slanských vrchov, hrebeň strechy alebo bezprostredné okolie kostola. To bola chvíľa, keď som mimovoľne v duchu ďakoval tým, ktorí vežu postavili, obránili, zreštaurovali a dodnes sa o ňu i o kostol na návrší nad Svinicou starajú.

Na prázdniny, ktoré sa začínajú v prvý júlový deň, nám prajem odvalu chcieť objavovať nové veci, mať dobré výhľady a zážitky, ktoré v nás vyvolajú vďačnosť za tých, vďaka ktorým ich máme. Pekné leto, priatelia!

Fotil som v októbri 2007 a v apríli 2009.

August 2023

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----

Vonkajší oporný pilier Kostola Nanebovzatia Panny Márie, Dolné Orešany, okres Trnava

Kraj pod Malými Karpatmi je čarovný.

Pod najdlhším pohorím na Slovensku sa tiahnu vinice, kľukavé cesty a ďalej, smerom na juh a juhovýchod, k Sencu a Trnave, sa rozprestiera úrodná rovina. V lete býva plná strnísk a polí s ešte nepokoseným obilím, slnečnicou a kukuricou. Úpätie Karpát vonia na jeseň zrelým hroznom, lahodným burčiacom a mladým vínom. V [Dolných Orešanoch](#) pestovali naši predkovia Modrý Portugal, Orešanské červené, ktoré je však dnes vzácnosťou medzi tunajšími sortami.

Na mieste, kde sa stará cesta z Modry do Smoleníc uprostred Dolných Orešian prudko zatáča na sever, stojí gotický Kostol Nanebovzatia Panny Márie. Najstaršie zmienky o ňom siahajú do 14. storočia.

V jeho svätyni ma vznešenými tvarmi zaujal svätostánok z druhej polovice 15. storočia. V lodi to bola sieťová rebrová klenba. Moju pozornosť upútala freska s jedenástimi apoštolmi, uprostred ktorej je baroková kazateľnica. Barokovým majstrom sa jej umiestnenie vôbec nepodarilo. Osadili ju na mieste, kde bola pôvodne postava Krista a dvanásteho apoštola... Na ospravedlnenie im slúži fakt, že ešte v 17. storočí bola freska zakrytá vrstvou omietky. Podobne nešťastne, z môjho pohľadu, konali pri prebúraní okna v severnej stene. Zničili fresku na vonkajšej fasáde a odniesla si to hlava svätého Krištofa...

[Dolnoorešiansky kostol](#) od minulého roka [reštaurujú](#). Teda jeho fasádu. Mám rád, keď sa môžem pozrieť pod povrch, tentoraz doslovne. Stavba miestami očistená na tehlu od rôznych nánosov mladšej omietky umožňuje vidieť pozostatky vonkajšej, pôvodnej gotickej výmalby.

Najviac ma upútali vonkajšie oporné piliere chrámu. Vždy som si predstavoval, že sú postavené z veľkých a pevných opracovaných kameňov alebo kvádrov. A tu, pri pohľade pod kožu kostola, vidím, že je to mix väčších, nepravidelných kameňov, až po celkom drobné. Pokladám za kumšt gotických majstrov vedieť ich nielen poukladať na seba a vedľa seba, ale dobre namiešať aj ich spojivo, [maltu](#). Tá spája kamene do jedného celku.

Tento celok, oporný pilier, má veľmi dôležitú úlohu. Spolu s rebrami vo vnútri kostola tvorí nosný systém celej stavby kostola. Nie je to ľahká úloha. Tehly či kamene medzi rebrami tvoria klenbu, ktorá má svoju váhu a tlačí na steny. Steny tak potrebujú oporu v podobe vonkajších pilierov, ináč by sa pod váhou klenby zrútili. Naproti pilieru je z vnútornej strany [presbytéria](#) kostola zapustené rebro, ktoré plynulo pokračuje k vrcholu klenby. Svoj začiatok má v jej strede.

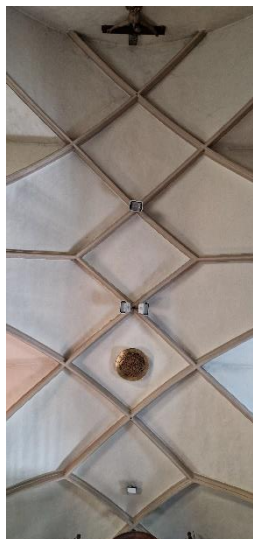
Vonkajšie piliere sú spojnicou medzi [svorníkom](#) na vrchole klenby a základmi kostola v zemi. Vyvažujú bočným tlakom vertikálne sily, vznikajúce váhou muriva klenby. Keďže rebrá v chráme a vonkajšie oporné piliere sú opreté o seba z dvoch strán, sú v protitlaku a navzájom udržiavajú tlaky klenby v rovnováhe, čím zabezpečujú statiku chrámu.

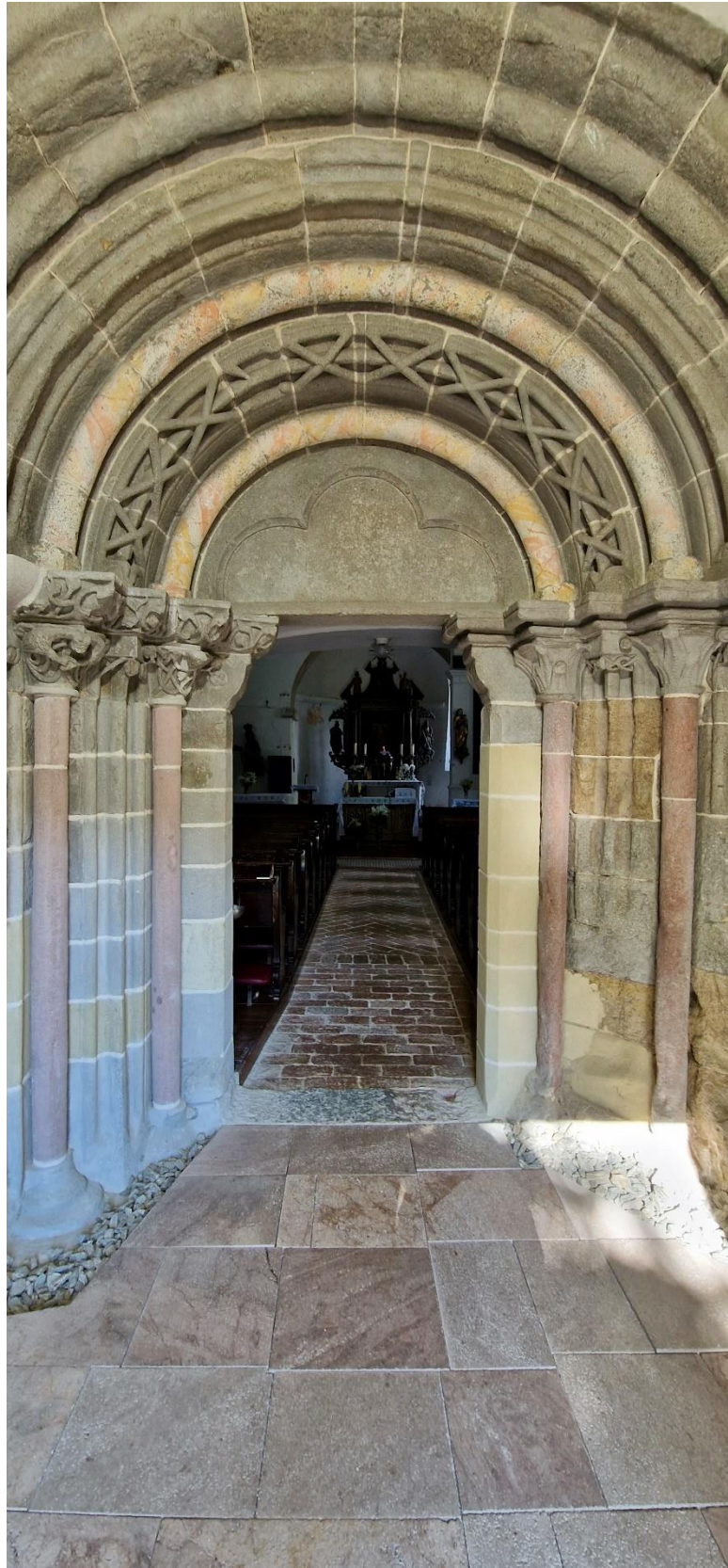
Oporný pilier, ktorý tvoria dômyselne poskladané kamene rôzneho tvaru i veľkosti a spolu ich drží kvalitné spojivo, je pre mňa obrazom pre našu spoločnosť v dvadsiatom treťom roku dvadsiateho prvého storočia.

Aj my sme rozliční, veľkí i malí, šikovní i nemotorní, konáme rôzne, ukážkovo, kostrbato i nesprávne. Hľadáme svoje miesto aj úlohu, ale hľadáme i to spojivo.

Čo to je? Čo ním má byť? Čo nás môže držať pospolu? Čo pre to robíme?

Fotil som v auguste 2022 a v júli 2023.

September 2023

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----

Portál Kostola sv. Egídia, Ilija, okres Banská Štiavnica

Kostolík z konca románskeho obdobia v krásnom prostredí Štiavnických vrchov pod majestátnym Sitnom by asi veľmi nebolo prečo spomínať, nakoľko na území dnešného Slovenska je viacero podobných stavieb. [Kostol svätého Egídia](#) nad obcou Ilija má však jedinečnú odlišnosť – a tou je západný [portál](#) kostola.

Predpokladáme, že na [návrší Rematina](#) nad obcou, na ktorej kostolík stojí, žili pravdepodobne od 12. storočia pustovníci, eremiti benediktínskeho rádu. V tomto období si postavili aj kostol, na základoch ktorého stojí ten dnešný. Známe historické materiály o súčasnom chráme nám prezrádzajú, že bol postavený krátko po vpáde Mongolov.

Prísť niekam, na nové miesto, z dôvodu, že je tam lepšie, pretože tam máme príležitosť na svoj rozvoj či lepšiu kvalitu života, to poznáme – a vieme pochopiť.

Ale existuje aj iná dimenzia – prísť niekam, netušiac, ako tam ľudia žijú, aké podmienky nás čakajú, „len tak“ z presvedčenia, aby sme tam priniesli to, čo je z našej skúsenosti najlepšie, tvoriť tam, budovať, komunikovať s ľuďmi, to je iná liga... Som vďačný za rehoľníkov, mníchov počas obdobia, ktorému dnes hovoríme stredovek, ktorí mali ten najvyšší cieľ a konali tak, aby ho dosiahli. V prípade lokality dnešnej Ilije to boli benediktínski pustovníci. Bohu vďaka za nich!

Portál, vstup do chrámu v Iliji, hraničný priestor medzi každodenným, všedným, profánnym a mimoriadnym, slávnostným, sakrálnym je nečakaný a prekvapujúci. Spomaľujúci. Jednoduchý. Krásny, až sa človek zastaví...

Nepoznáme mená majstrov ani kamenársku hutu, v ktorej pracovali. Možno pracovali aj na iných benediktínskych chrámoch v Uhorsku, v [Jáku](#), či susednom Českom kráľovstve v [Třebíči](#) alebo u ďalších susedov, v Rakúsku, vo Viedni.

Ústupkový portál s bohatým ostením a s rastlinnou a figurálnou výzdobou hlavíc je nádherný. Nie je symetrický, pravá južná i ľavá severná strana oblúka portálu majú rozdielne motívy výzdoby. Majstrovstvo rúk kamenárov trinásteho storočia, ktoré nás oslovuje dodnes. Dotyk nečakaného. Obdivujem unavenú krásu vytesanú z [tufu](#) pred takmer osemsto rokmi. V dobrom a dnes i v tom horšom...

Pri pohľade na nie tak dávno obnovené časti portálu s údivom a nepochopením pozerám na novotvary nábežnej rímsy nad hlavicami stĺpov z dvadsiateho prvého storočia, ktoré sa vľavo, na severnej strane portálu tlačia do pozornosti. Južná strana nábežnej rímsy nad hlavicami je očarujúca, priznáva všetky straty rokov i stáročí. Nie som reštaurátor ani umenovedec. Len návštevník a pozorovateľ, ktorému je divno, až smutno. Nerozumiem, a môže to byť len preto, lebo nie som odborník, prečo sú časti rímsy nad hlavicami stĺpov na severnej strane ostenia mohutné a vizuálne väčšie a „ťažšie“, ako časti, ktoré sa nám zachovali z trinásteho storočia. Netuším, prečo pri pätkách pilastrov južnej strany ostenia je nahromadené množstvo žltej hmoty, ktorá, predpokladám, zostala po dokončení obnovy vzácneho portálu...

Slovanská či slovenská verzia názvu obce podľa svätého pustovníka Iliju, teda Egídia, je známa minimálne od roku 1773. Ilija patrí medzi obce a mestečká tohto prekrásneho regiónu a spolu s mestom Banská Štiavnica ponúkli Európe a svetu skvelých vedcov, baníkov, umelcov, ktorí tu vyrastali, alebo mnohí prišli z celej Európy. Aj vďaka ich poznaniu a tvorbe, ktoré tu stáročia rozvíjali, mohla v roku 1763 vzniknúť [prvá technická univerzita](#) na svete. Ich diela sú dnes naše spoločné dedičstvo Uhorska, Habsburskej ríše, hodnôt kresťanskej Európy.

Len nám ho načim aktualizovať, „zdnešniť“, aby bolo zrozumiteľné i pre ľudí súčasnosti a ďalšie generácie.

P.S.

Zachovalé časti severnej časti hlavíc stĺpov sa stali motívom na [poštovú známku](#), vydanú začiatkom roka 2009. Jednu z prvých, ktoré boli vydané v eurách. Teším sa a vďačne píšem, že som hrdý na to, že ľuďom v Európe môžeme ponúknuť časť spoločného európskeho dedičstva, ktoré nás spája.

P.S. 2

Od konca sedemdesiatych rokov 18. storočia je portál chránený podbráním veže kostola. Takže, ak ho chceme vidieť, treba prísť v čase, keď sa slúži bohoslužba, alebo sa dohodnúť s pánom kostolníkom, ochotným a sdečným mužom.

Hviezdicová klenba v Kostole sv. Petra z Alkantary, Liptovský Mikuláš - Okoličné

Liptovskú župu, Liptov ohraničujú hrebene Západných Tatier, Roháčov na severe a vrcholy Nízkych Tatier na juhu, kde pramení a medzi ktorými preteká rieka Váh. Spolu s ďalšími pamätihodnosťami, zaujímavosťami a atrakciami vytvárajú z tohto regiónu v súčasnosti jednu z najviac preferovaných turistických destinácií na Slovensku.

Zo stredoveku sa na Liptove zachovali najmä menšie gotické kostoly a kostolíky, viaceré plné nádherných gotických fresiek, avšak jeden chrám sa im vymyká. Uprostred Liptovskej kotliny, na východnom okraji Liptovského Mikuláša, mimo hlavnej cesty, je skutočná perla, neskorogotický kostol v Okoličnom.

Chrám bol postavený ako súčasť kláštora františkánov. Pri dobrom počasí si možno z južného brehu Váhu užívať panorámu kláštora a chrámu s hrebeňmi Západných Tatier na pozadí. Južné múry kláštora stoja pri Váhu. V uplynulých storočiach kostol i kláštor v čase záplav niekoľko ráz poškodili vody rieky.

Okoličiansky kostol patrí medzi to najvzácnejšie z neskorkej gotiky, čo dnes na území Slovenska máme. Bol vystavaný v priebehu štvrtstoročia, v rokoch 1476-1492. Pod strmou [strechou](#) sa nachádza [krov](#), hustý ako les, nad loďou je vysoký 12 metrov, čo je zhruba výška štvorposchodového domu. Vnútorne vybavenie chrámu bolo dokončené okolo roku 1500.

Pri našej návšteve nás očarila klenba. Mali sme šťastie, pripravoval sa sobáš, preto fresky na klenbe boli osvietené. Keďže kostol je priestor posvätný, aj klenba má byť dôstojná. Budovanie klenieb má vyše trojtisícročnú históriu. Konštrukcia rebrovej klenby umožnila preklenúť rozsiahle plochy. Rebrá majú za úlohu uniesť váhu celej klenby. Fígel' je v tom, že váhu a napätie muriva, kameňov či tehál, ktoré sú uložené medzi rebrami, odvádzajú jednotlivé články rebier: od [svorníka](#) až k základom kostola, alebo sa opierajú o podporu, pätku v stene, ktorú spolu so stenami podopiera [oporný stĺp](#) z vonkajšej strany a tiaž celej klenby dokážu uniesť.

Od realizácie prvej rebrovej klenby, ktorá mala malé rozpätie, teda bola úzka, sa majstri architekti a stavbári učili zákonitostiam fyziky a mechaniky a postupne rozpätie klenieb rozširovali, vytvárali nové tvary a obrazce. Jedným z nich je klenba, ktorá má usporiadanie rebier v tvare hviezdy. Plocha medzi rebrami sa ponúkala pre tvorivých maliarov, ktorí v rámci stanoveného kánonu mohli realizovať svoje zručnosti a majstrovstvo na plochách, ktoré boli viditeľné z rôznych častí chrámu.

Vďaka zápisu v [kronike františkánov](#) z roku 1884, nájdenému okolo roku 2015, poznaniu a skúmaniu umenovedcov druhého desaťročia 21. storočia, môžeme obdivovať očarujúce neskorogotické fresky z konca 15. storočia na gotickej hviezdicovej klenbe v Okoličnom. Dlhé obdobie bola totiž ukrytá pod omietkou s bielym náterom.

V jej poliach sa nachádzajú dôležití a v tej dobe moderní svätci. Teda pred vyše päťsto rokmi museli byť pre rehoľníkov a predpokladám, že aj pre časť veriacich inšpirujúci, v tej dobe rozpoznateľní a nasledovania hodní kresťania: františkánski svätci – svätý Bonaventura a Bernardín Sienský, svätý František v čase [stigmatizácie](#) a v stredoveku hojne uctievaná Panna Mária s dieťaťom.

Chrám s kláštrom v Okoličnom mal pohnuté osudy. Už po niekoľkých desiatkach rokov existencie kláštora, v sedemdesiatych rokoch 16. storočia, opustili poslední františkáni kláštor. Nemali z čoho žiť, nakoľko sa veriaci stali protestantmi. Poznačili ho i stavovské povstania a povodne. Kláštor začal byť funkčný až po vyše sto rokoch, pred rokom 1700, ale spolu s kostolom ho bolo treba zrekonštruovať. Po rekonštrukcii do barokového šatu kostol dostal nové zasvätenie, patrocínium františkánskeho svätého, [Petra z Alkantary](#). Počas druhej svetovej vojny bol kostol opäť poškodený. Rehoľníci nemali na ružiach nastlané ani počas prenasledovania v päťdesiatych rokoch 20. storočia... A až v súčasnosti objavujeme skrývanú krásu neskorkej gotiky vďaka zanietným ľuďom, ktorí majú záujem a starajú sa o tento neskorostredoveký skvost na Liptove.

Všetkým nám prajem, nielen do októbrových dní, aby sme ich žili ako dobrí správcovia chrámu. Ak by sa aj okolo nás premlelo čokoľvek, želám nám, aby sme mali silu rozumieť, pátrať, objavovať a tvoriť. Aby sme sa podporovali, vytvárali prostredie, v ktorom budú môcť ľudia okolo nás žiť svoj každodenný život so svojimi výzvami a šíriť pokoj.

To, ako budeme konať, je naozaj len na nás – aktívne a tvorivo alebo pasívne a ufrflane. Je to ako s okoličianskym kostolom – ak by sa oň ľudia, blízki či vzdialení napriek priazni či nepriazni nestarali, nemal by som o čom písať...

Majster z Okoličného a gotické umenie Spiša okolo roku 1500: https://issuu.com/sng.sk/docs/mzo_issuu

Kostol sv. Petra z Alkantary-prehliadka interiéru: <https://www.mikulas.sk/bohastvo-duhovnych-pamiatok/kostol-sv-petra-z-alkantary-prehliadka-interieru>

November 2023

1	2	3	4	5	6	7	8	9	0	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2	3			
										1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2	3			
										1	2	3	4	5	6	7	8	9	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0

Objímavá päťka, Kostol sv. Kataríny, Banská Štiavnica

Medená Bystrica, strieborná Štiavnica, zlatá Kremnica. Aj takto sa zvyknú označovať dnes stredoslovenské, vtedy hornouhorské [banské mestá](#), ktoré mali v stredoveku pre pokladnicu uhorského kráľa kľúčový význam. Dokonca v určitých obdobiach patrili medzi najvýznamnejšie a najbohatšie banské oblasti na svete. Tieto [mestá](#) boli geograficky susedia, úzko spolupracovali, riešili mnohé rovnaké problémy, mali niektoré spoločné orgány (súd, spoločné zastúpenie u kráľa v Budíne...) a aj kráľ im spoločne udeľoval privilégia. Avšak veľkú časť stredoveku boli v troch rôznych stoliciach, župách. Banská Štiavnica na severe [Hontu](#), Kremnica v severnom [Tekove](#) a Banská Bystrica na západe [Zvolenskej stolice](#). V súčasnosti, keď sú utlmené banícke činnosti, sa nachádzajú v jednom územnosprávnom celku – v Banskobystrickom kraji.

Banská Štiavnica sa začala stavebne rozvíjať od konca 12. storočia. Je to obdobie, keď vzhľadom na nízke výnosy z povrchovej banskej činnosti povolal kráľ Gejza II. kolonistov z nemecky hovoriacich oblastí, z Tirolska a Saska. Dôvod pozvania boli v Uhorsku vtedy neznáme technológie hlbinného dobývania rúd a ich spracovanie, ktoré mali priniesť so sebou. Pôsobenie cudzích „hostí“ (latinsky *hospites*) znamenalo ekonomický vzostup obyvateľov mesta, stavebný rozvoj a zlepšenie podmienok pre ich život. Ó, aká to podobnosť s tým, odkiaľ prichádza know how a investície od deväťdesiatych rokov minulého storočia...

Medzníkom v stavebnom vývoji prosperujúceho mesta bola prvá polovica 40. rokov 15. storočia. Štiavnica zažila vypálenie, devastáciu a vyvraždenie časti obyvateľov znepriatelenými vojskami uchádzačov o trón v roku 1442. A v roku 1443 poškodilo domy, chrámy, banské diela a zmenilo výzor mesta jedno z najsilnejších [zemetrasení](#) na území dnešného Slovenska. Následná obnova mu dodala podobu neskorej gotiky a neskorších architektonických štýlov.

V osemdesiatych rokoch 15. storočia sa začala stavba nového kostola. Kým v Kremnici i Bystrici prestavali pôvodný chrám, v Štiavnici stavali „od gruntu“, hneď vedľa radnice v dolnej časti Trojičného námestia.

Kostol je neskorogotický, s prvkom ranej renesancie – je postavený bez víťazného oblúka, ktorý zvyčajne oddeľuje hlavnú loď od presbytéria. Takto tvorí jeden súvislý priestor, ktorý na návštevníka pôsobí majestátne. Patrí medzi skvosty neskorej gotiky nielen na Slovensku, ale i v rámci strednej Európy. 16. novembra [jubilejného roka](#) 1500 ho zasvätili svätej Kataríne Alexandrijskej, v tom období populárnej patrónke baníkov.

Obľúbenosť svätice dokazuje, že o jej ochranu mali záujem zástupcovia rôznych povolání a stavov. Svoju ochrannú ruku držala medzi iným nad dojčiacimi matkami, žiakmi, študentmi, učiteľmi, filozofmi... taktiež bola obľúbenou patrónkou v remeslách, ktoré majú do činenia s kolesom. K patronátu nad baníkmi teda prispelo koleso, ktoré baníci používali pri hlbinnom dobývaní rúd, ako i pri ich spracúvaní.

V interiéri chrámu štiavnickej Kataríny púta pozornosť výzdoba v podobe trinástich kamenosochárskych figurálnych prvkov. Jedným z nich je figurálna konzola s podobou svätej Kataríny s nástrojom svojho umučenia v pravej ruke – mečom, ktorým bola štátá. Konzola je rebrami prepojená s nádhernou neskorogotickou hviezdicovou klenbou. Tie sa na stene chrámu križujú bez opory v konzolách a vytvárajú zväzok pretínajúcich sa línií, objímavú päťku.

Ľudia, ktorí počas stáročí žili v [Banskej Štiavnici](#) a vytvárali ju, mali veľmi dynamické životy. Štiavničania si nemôžu, tak ako iní obyvatelia dnešnej krajiny medzi Moravou a Uhom povedať okrídlené tvrdenie proti novotám – „vždy to tak bolo“. Príchod nových obyvateľov, ktorí hovorili inou rečou ako domáci, meniace sa technológie, jazykový mix nemčiny, slovenčiny, maďarčiny a latinčiny, ako i jazyky obchodníkov s drahými kovmi, boje a vojny pre zmenu interpretácií ideí kresťanstva, ohrozenie zvonka i zvnútra... Úspechy sa striedali so strádanim.

V Štiavnici sa vyťažilo najviac rúd s drahými kovmi na konci 17. storočia, v 18. storočí bola svetovým centrom vedy a techniky. Mnohé spoločenské a politické zmeny 20. storočia máme stále v pamäti...

Dnes je Štiavnica tiché mestečko mimo hlavných ciest, kde v lete prevládajú iné autoznačky ako BS. Výhovorku, ospravedlňujúcu našu pohodlnosť načim aktualizovať na „niečo robme, vždy je to ináč“...

V novembrových dňoch nám i príroda ponúka príležitosť na premýšľanie a stíšenie. Sama sa zastavuje, pripravuje na oddych. Prajem nám, aby sme si vedeli spraviť v sebe ticho, aj keď okolo nás kričia najrozličnejší ľudia, a to dokonca i vtedy, keď mlčia...

Zastavenie sa a ticho v sebe potrebujeme, aby sme vedeli múdro a zodpovedne konať ako mnohí Štiavničania, vďaka ktorým sme dedičmi nádhery, ktorú vytvorili – a na ktorých s úctou myslíme nielen v prvých dvoch novembrových dňoch.

December 2023

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----

Freska, Narodenie Ježiša v Kostole sv. Juraja, Kostolány pod Tribečom, okres Zlaté Moravce

Na základe bádania umenovedcov, historikov a jazykovedcov sa v súčasnosti, aj napriek pretrvávajúcej odbornej polemike odvažujeme tvrdiť, že na južných svahoch Tribečského pohoria, východne od Nitry, stojí, s veľkou pravdepodobnosťou už od konca deviateho alebo začiatku desiateho storočia, malý, dejinami skúšaný a mnohokrát prestavaný kostol. Na základe toho, čo dnes vieme a predpokladáme, patrí [kostoliansky kostolík](#) spolu s chrámami v Kopčanoch a v Nitrianskej Blatnici medzi tri najstaršie stojace kostoly na Slovensku. Postavené boli ešte v období, ktorému hovoríme veľkomoravské. Neďaleká Nitra bola vtedy dôležitým centrom Veľkej Moravy a ešte nechyrovala o tom, že raz bude aj centrom [údelného vojvodstva](#), teda „trenažérom“ pre nádejných uhorských kráľov. Ale to sa udialo až v polovičke jedenásteho storočia. Hrad na vrchu Gýmeš ešte nestál, postavili ho až po vpáde mongolských vojsk, v polovičke trinásteho storočia.

V [Kostolánoch pod Tribečom](#) vidíme na jednej z najstarších fresiek na území dnešného Slovenska a podľa [dnešných poznatkov](#) i v stredovýchodnej Európe obyčajný, bežný príbeh narodenia dieťaťa v interpretácii majstra z prelomu desiateho a jedenásteho storočia. Podľa biblickej legendy, ktorú v nejakej verzii v strednej Európe pozná väčšina jej obyvateľov, v stajni, medzi zvieratami, z dnešného pohľadu v úplne nevhodnom a nehygienickom prostredí, sa mladej židovskej matke Márii narodilo dieťaťko. Pre majstra spreď tisícročia bol takýto príbeh a prostredie miesta narodenia omnoho bližší, ako nám ľuďom dvadsiateho prvého storočia.

V kostolíku je šero, aj keď sa do malých okien v hornej časti južnej steny opiera poludňajšie slnko. Napriek všetkým úpravám z dvadsiateho a dvadsiateho prvého storočia sa snažím predstaviť si kostol z obdobia, keď sa začal formovať uhorský štát. Pozerám sa na starobylé, ešte predrománske fresky a snažím sa čítať ich posolstvo. Identifikujem [scénu narodenia](#). Na nej je dominantná matka Mária na lôžku, za ňou batola v jasliach, pri ňom stojí anjel a slabo viditeľný vôl a osol. V popredí sú dve devy, ktoré kúpu malého Ježiša a napravo od nich sedí Jozef opierajúc sa o svoju palicu.

Zaujímam sa, ako fresku v tomto šere majster maliar zhotovoval. Netuším ročné obdobie, počasie v dňoch, keď ju maľoval, a rovnako ani jeho vek, aký mal zrak a citlivosť prstov na chlad... Predstavujem si, ako stál či kľučal na lešení, kúsok od neho blikotajúcim svetlom horela sviečka či fakľa, ktorá osvecovala práve nanesenú vápennú omietku a súčasne mohla ohriať jeho skrehnuté prsty... Jeho úlohou bolo naniesť na *giornatu*, na dennú porciu čerstvej omietky, viacerými štetcami rôzne farby tak, aby sa prepjili s omietkou, skôr než vyschne. Lebo inak by to nebola maľba [al fresco](#), teda do čerstvej, ešte vlhkej omietky. Evidentne sa mu to podarilo, lebo obrazy, ktoré vtedy namaľoval na stenu, môžeme vďaka nemu, ale i reštaurátorom, umenovedcom a miestnym farníkom obdivovať aj dnes.

Príbeh z fresky interpretuje rozprávanie [evanjelistu Lukáša](#). O príbehu nezvyčajnej noci narodenia malého Ježiša, počas ktorej sa prekvapení a vystrašení pastieri z pláni neďaleko Betlehema vybrali na miesto, o lokalizácii ktorého im anjel, pre nás, ľudí dvadsiateho prvého storočia, povedal veľmi neurčito: „*Nájdete dieťaťko zavinuté do plienok a uložené v jasliach*“. Nespochybovali, nemudrovali. Išli. Netušili kam. Žiadne Google mapy s navigáciou. Iba „*Nájdete...*“ O ukončenej návšteve Lukáš následne píše, že keď sa pastieri vrátili, „*oslavovali a chválili Boha za všetko, čo počuli a videli, ako im bolo povedané*“. Boli vďační, lebo sa odvážili, videli a zažili.

O tridsať rokov neskôr niečo podobné zopakovali priatelia vtedy už rabbiho Ježiša, ktorým dnes hovoríme učeníci, apoštoli. Avšak v omnoho ťažšej situácii, po jeho smrti potupným ukrižovaním. Pre mňa sú ľudia, ktorí žili s Ježišom pred dvoma tisícami rokov veľkou inšpiráciou. Nerezignovali, nezosypali sa, keď prišli o svojho učiteľa. Uverili mu. Prekonali strach, nepodľahli neistote, nepohodliu a hroziacim dôsledkom. Bez tohto postoja by sme si nemali prečo a ako pripomínať narodenie dieťaťka, z ktorého vyrástol a dospel zrelý a múdry muž, dnes známy aj v našich končinách, hoci v prispôsobenej stredoeurópskej podobe. Ak by sa vtedajší majstri tesári a ich pomocníci, rybári, roľníci či vinohradníci z okolia Genezaretského jazera po zážitku jeho smrti vzdali a chceli, aby ich nejaký silný a mocný politik či kňaz chránil a riešil ich životnú situáciu, dnes by na našom

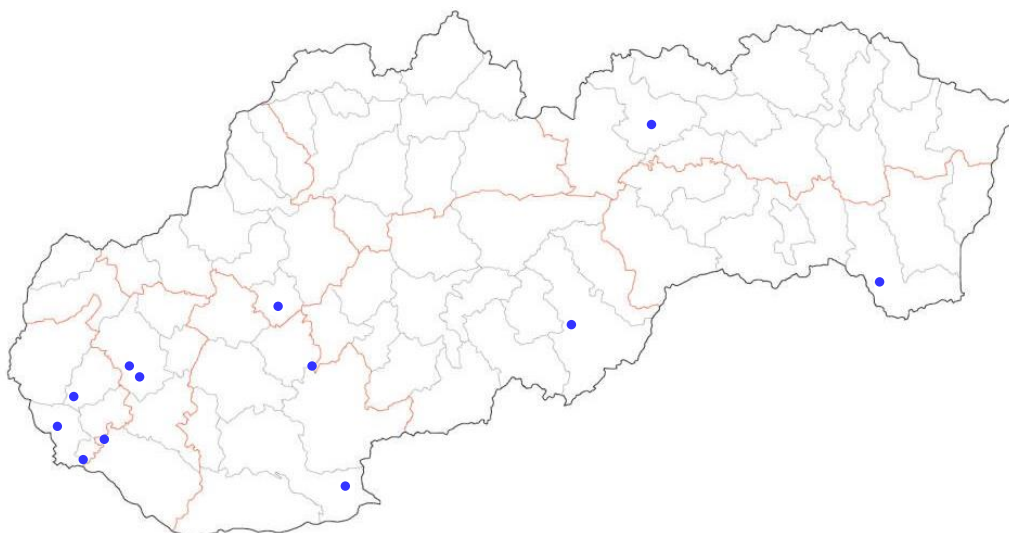

území a v Európe nestáli chrámy na počesť a oslavu Ježiša. Tí ľudia vtedajšej každodennosti pochopili svojho rabbiho a začali robiť tak, ako hovoril on. Premýšľali, stretávali sa, rozprávali sa, povzbudzovali a konali. Nečakali pomoc ani sľuby tých, čo mali moc. Porozumeli, že svoj život si môžu naplniť iba oni sami, že je dôležité konať a tvoriť také prostredie, v ktorom sa rozvíjajú nielen oni, ale i ďalší ľudia v ich okolí, že dôležitý je každý človek. Lebo nezáleží ani na jazyku, ani národnosti, ani pohlaví, ani farbe pleti ([List svätého Pavla Galaťanom, 3,28](#)). Jedno z nosných posolstiev Žida Ježiša sa nestratil v prekladoch – dôležitý je každý jeden človek v úcte pred tým, komu on hovoril abba, otec. Pred Bohom.

Prajem nám, aby [adventné](#) premýšľanie a konanie malo na nás i naše okolie taký vplyv, ako fresky na výzdobu chrámu. Tak, ako stredovekí majstri vedeli správne namiešať maltu a naniesť ju na stenu. Aby sme konali správne a včas, aby sa farby prepjili s omietkou a vytvorili trvalé dielo.

Kostoly a kostolíky v kalendári 2021

https://bit.ly/Kalendar_2021

Na Slovensku máme viaceré románske pamiatky, ako i množstvo gotických pamiatok. Je to kultúrne a náboženské dedičstvo západného, rímskeho kresťanstva. Kresťanstva, ktoré bolo schopné reflexie, otvárania sa iným kultúram či poznaniu. A prijímania nového absorbovaním do vlastnej skúsenosti.

Dvanásť pohľadov na krásu vytvorenú našimi predkami na území Horného Uhorska, dnes Slovenska. Jednotlivé zábery sú z týchto miest:

1. Kostol Panny Márie, Bíňa
2. Kostol sv. Michala, Veľký Klíž
3. Kostol Reformovanej kresťanskej cirkvi (pôvodne kostol sv. Michala), Veľká Tria
4. Kostol sv. Štefana, Hamuliakovo
5. Bazilika minor svätého Kríža, Kežmarok
6. Kostol Zvestovania Pána a kláštor menších bratov františkánov (Františkánsky kostol), Bratislava
7. Rotunda svätého Kríža, Križovany nad Dudváhom
8. Bazilika svätého Mikuláša, Trnava
9. Kostol svätého Jakuba, Štvrtok na Ostrove
10. Evanjelický kostol, Veľké Teriakovce
11. Benediktínsky kláštor Hronský Beňadik
12. Kostol svätého Juraja, Svätý Jur

Viac nájdete na www.apsida.sk.

Kostoly a kostolíky v kalendári 2022

1. Výborná

2. Sokolce

3. Rákoš

4. Lendak

5. Gáň

6. Holice

7. Sazdice

8. Klížska Nemá

9. Šivetice

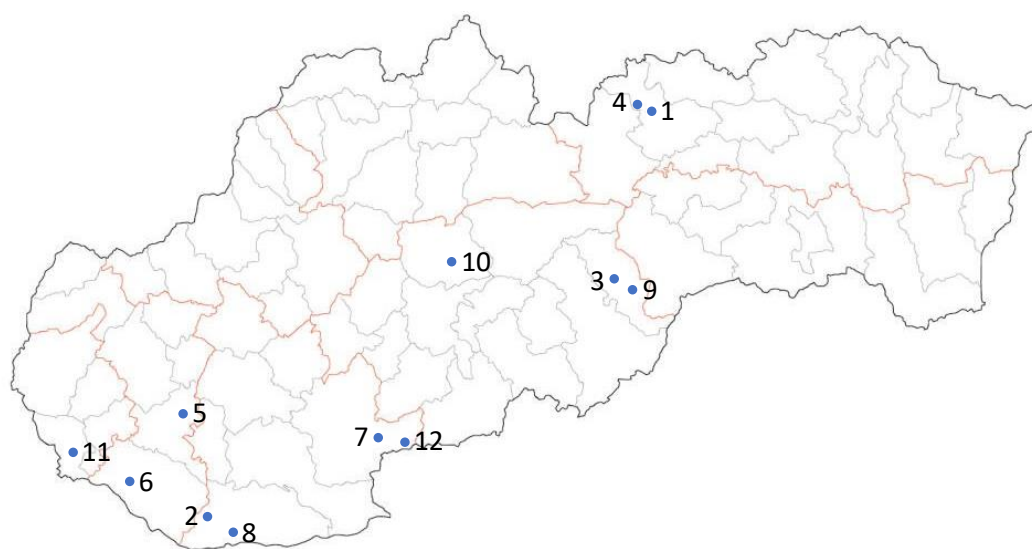
10. Poniky

11. Bratislava

12. Šahy

https://bit.ly/Kalendar_s_textami_2022-KS

Uhorské dejiny sú aj dejinami dnešného Slovenska. Uhorské kráľovstvo bolo súčasťou kultúry a myslenia európskeho západu.

Tvorbu a majstrovstvo našich predkov môžeme obdivovať dodnes. Som za nich veľmi vďačný.

Fotografie sú z našich ciest v roku 2021. Možno Vás budú motivovať k poznávaniu našich dejín. Takýchto čarovných miest sú na Slovensku stovky. Inšpirácie nájdete aj tu: www.apsida.sk a www.gotickacesta.sk.

Prajem všetkým dobré dni v roku Pána 2022.

Moje
poďakovanie
patrí

mojej manželke Anke a našim deťom za trpezlivosť a podporu.

Jarke Šmeckovej z Tisovca, Petrovi Križanovi z Lamača a Lukášovi Pokornému z Ružinova
za trpezlivé čítanie textov a pripomienky k nim.

Miške Kalinovej, pôvodne z Gemera, za odborné pripomienky a historickú dôveryhodnosť textov.

Zuzke Herbrychovej z Martina a Majke Štefánkovej z Kramárov za uhladenie textov do slovenčiny.

Majke Štefánkovej z Kramárov a Antonínovi Čechovi pôvodne z Napajedel na Morave
za spoločné spoznávanie krás Slovenska a spoločne strávené chvíle pri fotografovaní.

Správcom kostolov, paniam kostolníčkam a pánom kostolníkom za čas a trpezlivosť pri fotografovaní.

Štefanovi Podolinskému z www.apsida.sk a priateľom z www.ok21.sk za miesto vo virtuálnom priestore.

Michalovi Vaškovi a jeho kolegyniam a kolegom z www.vmv.sk za grafickú úpravu kalendára.

A všetkým, s ktorými sa rozprávam o kalendári, dávate mi rady a tipy na vylepšenie kalendára.

S Vami všetkými tvorím stredoveký kalendár, za čo som Vám veľmi vďačný.

1. Dravce svätostánok

2. Výborná pilier/oporný stĺp

3. Devín konsekračný kríž

4. Martin svorník

5. Dechtice zuborez a okno

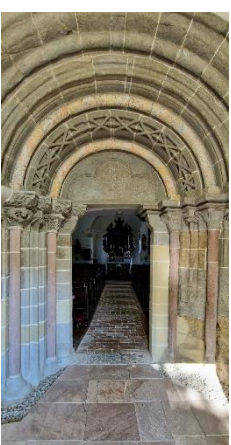
6. Kopčany svätyňa

7. Svinica veža kostola

8. Dolné Orešany oporný pilier

9. Ilija portál

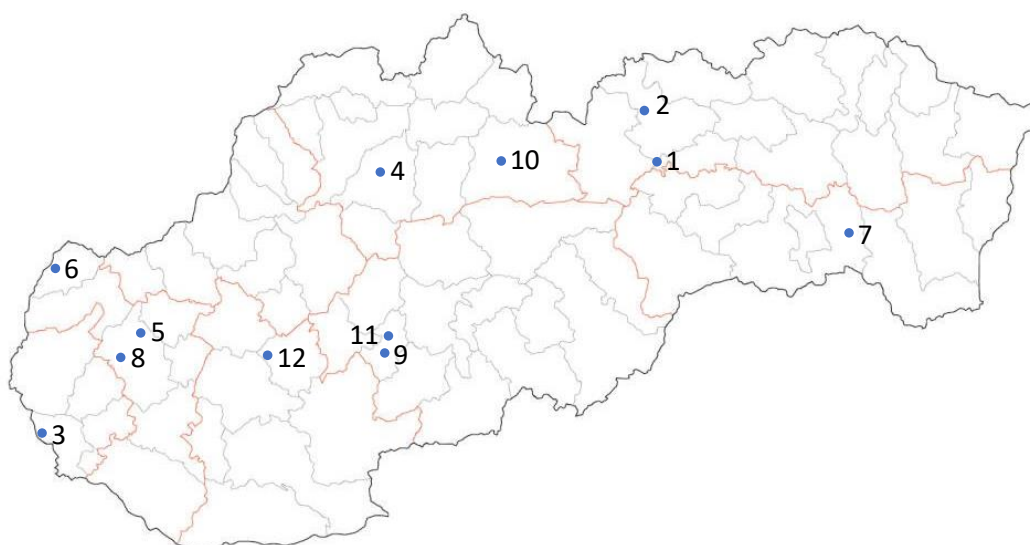
10. Okoličné hviezdiová klenba

11. Banská Štiavnica objímavá päťka

12. Kostolany/Tribečom freska

https://bit.ly/Kalendar_s_textami_2023-KS

Stredoveké kostoly a kostolíky na území dnešného Slovenska hovoria o viere, tvorivosti a forteli minulých generácií. Tiež dokumentujú fakt, že naši predkovia boli od stredoveku integrálnou súčasťou európskeho duchovného i politického západu. Aj dnes, po mnohých stáročíach, obdivujeme krásu týchto chrámov. Dvanásť fotografií približuje detaily, ktoré poznáme, ale nie vždy vieme, čo znamenajú alebo na čo slúžia.

Pri ich objavovaní sú malou pomôckou informácie o chráme na internete, životopis svätca, ktorému je zasvätený, či jeho príslušný sviatok v kalendári, ako i opis odfotohrovaného detailu. Možno v nás prebudia túžbu dozvedieť sa a objavovať viac. Prajem všetkým dobré dni v roku Pána 2023.

©Kamil Sladdek www.facebook.com/KamilSladdek/ * <https://ok21.sk/> * <https://apsida.sk/>